

الدَّرْس الرَّابِع

أنواع الإعراب (١)

در هر کدام از
تصاویر چه کسانی
را می بینید؟

آیا می توانید شغل
آن ها را حدس
بزنید؟

در تصویر اول، از ظاهر شخص، براحتی می توان دریافت که او پزشک است.

در تصویر دوم، از محل و موقعیت فرد، می توان حدس زد که شخص مورد نظر، روزنامه فروش است.

اما در تصویر سوم نشانه و علامت خاصی وجود ندارد و شغل او بر ما مخفی و پنهان است.

همانطور که می توان موقعیت اجتماعی افراد را با نشانه هایی شناخت، نقش و موقعیت کلمات را نیز می توان با علامت ها و نشانه های خاصی شناخت. این نشانه ها، همان اعراب کلمات است.

اعراب کلمات دارای سه نوع است :

۱- **ظاهری** : برای اسم های معربی که علامت اعراب بر آن ها ظاهر می شود.

۲- **محلی** : برای اسم های مبنی که علامت اعراب را نمی پذیرند.

۳- **تقدیری** : برای اسم های معربی که علامت اعراب در آن ها ظاهر نمی شود.

آیا می دانید، چه چیزی، تعیین کنندهٔ اعراب کلمه است؟ نقش کلمه در جمله معنای کلمه

می دانیم «شجره» اسمی معرب است.

اکنون در عبارات زیر نقش و اعراب کلمه «شجره» را تعیین نمایید.

العصفورُ على الشجرة.

مجرور به حرف جر مضاف الیه

منصوب مجرور

غرسَ الفلاحُ الشجرة.

فاعل مفعول

مرفوع منصوب

هذه شجرةٌ في الحديقة.

مبتدا خبر

مرفوع منصوب

← نقش

← اعراب

همانطور که دقت نمودید

علامت های اعراب، متناسب با نقش کلمه «شجره» در آخر آن، ظاهر شده است.

به اعرابی که در آن علامت های اصلی اعراب (   )

که نشان دهندهٔ نقش کلمه می باشند، «اعراب ظاهری اصلی» می گویند.

آیا می توانید نقش و اعراب

کلمات معین شده را در آیات

شریفهٔ قرآن بیابید؟

﴿ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ ﴾ (النساء/۱۷۴)

﴿ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴾ (النساء/۱۷۴)

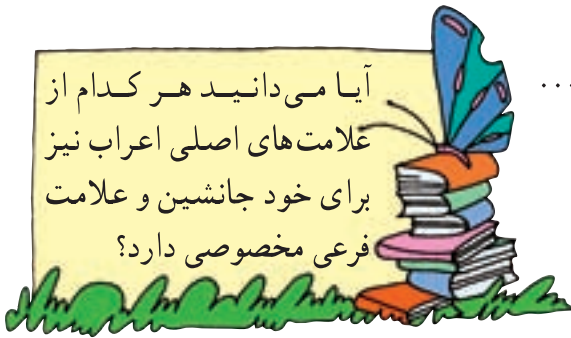
﴿ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا ﴾ (آل عمران/۱۰۳)

- این بازیکنانی که روی نیمکت نشسته اند چه کسانی هستند؟
- مگر بازیکنان اصلی، کافی نیستند؟

هر بازیکن اصلی، برای خود بازیکنی ذخیره و نیابی (با همان ویژگی) دارد، که به جای او وارد میدان می شود.

آیا می دانید هر کدام از
علامت های اصلی اعراب نیز
برای خود جانشین و علامت
فرعی مخصوصی دارد؟

آیا می دانید ...

جاءُ الْمُعَلَّمُونَ

جاءُ الْمُعَلِّمَانِ

جاءُ الْمُعَلِّمِ

- کلمات (المُعَلِّمُ، الْمُعَلِّمَانِ، الْمُعَلَّمُونَ) چه نقشی دارند؟
- در کدام مورد فاعل با علامت ؤ مرفوع شده است؟
- دو کلمه (المُعَلِّمَانِ، الْمُعَلَّمُونَ) به جای ؤ با چه علامتی مرفوع شده اند؟

برخی از اسم‌های معرب به جای علامت‌های اصلی اعراب، علامت‌های دیگری نیز می‌گیرند که به آن‌ها «علامت‌های فرعی اعراب» گفته می‌شود.

دارای اعراب فرعی هستند؟

کدام یک از
اسم‌های
معرب

آیا می‌دانید

مثنی با دو علامت «انِ، یِنِ» ساخته می‌شود مانند «المسافرانِ». «المسافرینِ» به معنای دو مسافر. اکنون که معنای آن‌ها یکسان است، پس چه تفاوتی میان (انِ، یِنِ) وجود دارد و کاربرد هر کدام چیست؟

می‌دانیم

مثنی

اما

سَلَّمْتُ عَلَى الْمُسَافِرِ.

سَلَّمْتُ عَلَى الْمُسَافِرِينَ.

رَأَيْتُ الْمُسَافِرَ.

رَأَيْتُ الْمُسَافِرِينَ.

جَاءَ الْمُسَافِرُ.

جَاءَ الْمُسَافِرَانِ.

مفرد

مثنی

المسافرِ و المُسافرینِ هر دو مجرور هستند اما علامت جرّ آن‌ها متفاوت است.

المسافرِ با کسره اصلی
المسافرینِ با یاء فرعی

المسافر و المسافرینِ هر دو مفعول هستند اما علامت نصب آن‌ها متفاوت است.

المسافرَ با فتحة اصلی
المسافرینِ با یاء فرعی

المسافر و المسافرانِ هر دو فاعل هستند. اما علامت رفع آن‌ها مختلف است.

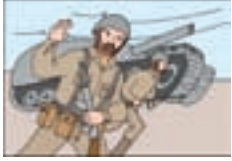
المسافرُ با ضمه اصلی
المسافرانِ با الف فرعی

هرگاه اسمی مثنی شود: « الف » ← نشانه رفع

« یاء » ← نشانه نصب و جرّ آن می‌باشد.

می دانیم : جمع مذكر سالم با دو علامت (وَنَ، يَنَ) ساخته می شود، مانند (المُجَاهِدُونَ) –
المُجَاهِدِينَ) به معنای رزمندگان.

○ این دو علامت چه فرقی با هم دارند آیا تفاوت آن ها در معناست و یا در کاربرد؟
به تبدیل اسم مفرد به جمع مذكر سالم توجه کنید :

سَلَّمْتُ عَلَى الْمُجَاهِدِ.

شَاهَدْتُ الْمُجَاهِدَ.

حَضَرَ الْمُجَاهِدَ.

مفرد

سَلَّمْتُ عَلَى الْمُجَاهِدِينَ.

شَاهَدْتُ الْمُجَاهِدِينَ.

حَضَرَ الْمُجَاهِدِينَ.

جمع

(ياء)

جانشین چه حرکتی
شده و نشانه چیست؟

(ياء)

جانشین چه حرکتی
شده و نشانه چیست؟

(واو)

جانشین چه حرکتی
شده و نشانه چیست؟

هر گاه اسمی را به جمع مذكر سالم تبدیل کنیم
هر گاه ← نشانه رفع **ياء** ← نشانه نصب و جرّ آن است.

حتماً با کلمات «أبو طالب، أبا طالب، أبي طالب» آشنا هستید.

○ چرا این کلمات با شکل های مختلف نوشته شده اند؟

○ آیا از جهت معنی با یک دیگر فرق دارند یا یکسان هستند؟

○ حتماً تفاوتی میان آن ها وجود دارد، آیا شما تفاوت آن را می دانید؟

پس توجه کنید ← کلمه «أب» مفرد است به معنای «پدر» و اعراب ظاهری دارد. اما اگر

مضاف به غیر یاء متکلم شود، چگونه؟! ...

سَلَّمْتُ عَلَى الْأَبِ.

رَأَيْتُ الْأَبَّ.

جَاءَ الْأَبَّ.

← مفرد

سَلَّمْتُ عَلَى أَبِيكَ.

رَأَيْتُ أَبَاكَ.

جَاءَ أَبُوكَ.

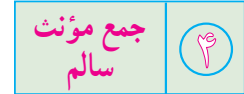
← مضاف

هر گاه کلمه «أب» : مفرد، مضاف و مضاف به غیر ضمیر «ياء» متکلم باشد :

واو ← نشانه رفع **الف** ← نشانه نصب **ياء** ← نشانه جرّ آن است.

اعراب کلماتی مانند «أخ، ذو، فو، حم*» نیز مانند «أب» فرعی است. به این پنج اسم «أسماء خمسة» می‌گویند. اکنون برای جای خالی، کلمه مناسبی را انتخاب کنید:

— هو ..... (أخوك، أخاك، أخيك)

جمع مؤنث سالم نیز از اسم‌هایی است که اعراب فرعی دارد.
 آیا علامت جمع مؤنث سالم را می‌دانید؟
 به اعراب آن در حالت‌های مختلف توجه نمایید.

<p>اسْتَمَعْتُ إِلَى آيَةٍ قُرْآنِيَةٍ.</p>	<p>حَفِظْتُ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ.</p>	<p>هَذِهِ آيَةٌ قُرْآنِيَةٌ.</p>
<p>اسْتَمَعْتُ إِلَى آيَاتٍ قُرْآنِيَةٍ.</p>	<p>حَفِظْتُ آيَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ.</p>	<p>هَذِهِ آيَاتٌ قُرْآنِيَةٌ.</p>

کلمه آیات با
چه علامتی مجرور
شده است؟
.....

کلمه آیات با
چه علامتی منصوب
شده است؟
.....

کلمه آیات با
چه علامتی مرفوع
شده است؟
.....

در کدام حالت کلمه «آیات» اعراب اصلی نپذیرفته است؟

جمع مؤنث سالم فقط در حالت نصب اعراب فرعی دارد.
 و هرگاه منصوب شود به جای — ← — می‌گیرد.

برای کلمات رنگی حرکت مناسبی را قرار دهید.

حَضَرَتِ الْمُؤْمِنَاتُ فِي الْمَسْجِدِ. قَرَأْتُ الْمَجَلَاتِ فِي الْمَكْتَبَةِ. نَظَرْتُ إِلَى الشَّجَرَاتِ.

به اعراب کلمه «ایران» در عبارت‌های زیر

توجه کنید :

في إيران معادن كثيرة

أحبُّ إيران

إيران وطني

○ نقش کلمه ایران در سه جمله به ترتیب چیست؟

○ آیا در هر سه جمله متناسب نقش خود حرکت گرفته است؟

○ در کدام مورد با علامت اصلی اعراب نپذیرفته است؟

کلمه ایران هرگاه مجرور شود به جای کسره — ← فتحه فرعی — می‌گیرد.

به چنین اسم‌هایی غیر منصرف (ممنوع من الصرف) می‌گویند. این اسم‌ها هیچگاه تنوین نمی‌گیرند.

آیا اسم‌های غیر منصرف را می‌شناسید؟ در این صورت بهتر است با مهمترین آن‌ها آشنا شوید.

۱- علم مؤنث : فاطمة، حمزة

«السَّلَامُ عَلَى قَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ»

۲- علم غیر عربی : یوسف، یعقوب، فرعون ﴿وَأَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ (المزمل/۱۵)

۳- نام شهرها و کشورها : طهران، مکه ﴿وَأِلَىٰ مَدِينِ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا﴾ (الاعراف/۸۵)

۴- صفت بر وزن أفعال : أكبر، أبيض ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ (الانعام/۵۳)

۵- جمع مکسر هم وزن مفاعل و مفاعیل ﴿وَوَزَيْتَنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ﴾ (فصلت/۱۲)

اسم‌های غیر منصرف در صورت گرفتن الف و لام و یا مضاف واقع شدن

در حالت جرّ کسره می‌پذیرند :

في المساجد مُصَلِّونَ كَثِيرُونَ . في مساجدِ المدينةِ مَكْتَبَاتٌ قِيَمَةٌ .

بدانیم

خير مُعين!

مَنْ كَانَ قَرِيباً مِنْ رَبِّهِ
وَالرَّحْمَةَ تَسْكُنُ فِي قَلْبِهِ
وَأَتَى بِالْمَالِ عَلَى حُبِّهِ

فَاللَّهُ يُبَارِكُ فِي كَسْبِهِ

مَنْ كَانَ صَدِيقَ الْمَسْكِينِ
وَمُعِيتَ الْإِخْوَةِ فِي الدِّينِ
فَاللَّهُ لَهُ خَيْرُ مُعِينٍ

يَجْزِيهِ وَيَصْفَحُ عَنْ ذَنْبِهِ

الْمُؤْمِنُ صَاحِبُ إِفْضَالٍ
يُعْطِي بِيَمِينٍ وَشِمَالٍ
وَيُجِيبُ السَّائِلَ فِي الْحَالِ

وَيُخَفِّفُ عَنْهُ مِنْ كَرْبِهِ

الْبِرُّ دَلِيلُ الْعِرْفَانِ
وَزَكَاتُكَ شَرْطُ الْإِيمَانِ
وَاللَّهُ وَلِيُّ الْإِحْسَانِ

وَالْمُحْسِنُ يَطْمَعُ فِي قُرْبِهِ

١- تُقْرَأُ هَكَذَا : مَسْكِينِي .

مُعْجَزَةُ الْأَنْبِيَاءِ

سَأَلَ رَجُلٌ الْإِمَامَ الرَّضَا (ع) :

لِمَاذَا جَعَلَ اللَّهُ مُعْجَزَةَ مُوسَى (ع) إِبْطَالَ السِّحْرِ وَ مُعْجَزَةَ عِيسَى (ع) شِفَاءَ
الْمَرْضَى وَ مُعْجَزَةَ مُحَمَّدٍ (ص) الْقُرْآنَ؟

فَقَالَ (ع) :

عِنْدَمَا بَعَثَ اللَّهُ مُوسَى (ع) كَانَ لِلْسِّحْرِ مَنَزِلَةٌ عَظِيمَةٌ عِنْدَ النَّاسِ فَأَبْطَلَ سِحْرَهُمْ
بِهَذِهِ الْمُعْجَزَةِ.

وَ عِنْدَمَا بَعَثَ عِيسَى (ع) كَانَ لِلطَّبِّ دَوْرٌ كَبِيرٌ بَيْنَ النَّاسِ بِسَبَبِ سُيُوعِ الْأَمْرَاضِ
الْمُخْتَلِفَةِ فَأَظْهَرَ مُعْجَزَتَهُ بِشِفَاءِ الْمَرْضَى وَ إِحْيَاءِ الْمَوْتَى .

وَ بَعَثَ مُحَمَّدًا (ص) فِي وَقْتٍ كَانَ لِلْبَيَانِ وَ الْفَصَاحَةِ اهْتِمَامٌ بِالْعُيُوبِ بَيْنَ النَّاسِ
فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَأَظْهَرَ عَجْزَهُمْ عَنِ الْإِتْيَانِ بِمِثْلِهِ .

أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ التَّالِيَةِ:

١- مَنْ الْمُؤْمِنُ؟

٢- مَا هِيَ مُعْجَزَةُ عِيسَى (ع)؟

٣- لِمَاذَا جَعَلَ اللَّهُ مُعْجَزَةَ مُحَمَّدٍ (ص) الْقُرْآنَ؟

التمرين الأول

عَيِّنْ عَلاماتِ الإِعْرابِ الفَرعِيَّةَ فِي العِباراتِ التَّالِيَةِ:

- ١- ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ﴾
- ٢- ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا﴾
- ٣- لِفَاطِمَةَ فَضائلُ لا نَجِدُها فِي الأَخْرينَ.
- ٤- أَكْرَمُ أبائِكَ وَ إِنْ لَمْ يُكْرِمَكَ.

التمرين الثاني

اجْعَلْ فِي الفِراغِ كَلِمَةً مَناسِبَةً:

- ١- اِحْفَظْ... مِنْ الأَذَى وَ جالِسِ... (يَدَيْكَ، يَدَاكَ - الصَّالِحُونَ، الصَّالِحِينَ)
- ٢- خَلَقَ اللهُ... السَّبْعَ. (السَّمَوَاتِ، السَّمَوَاتِ)
- ٣- ... يُدافِعُونَ عَنِ الوَطَنِ الإِسلامِيِّ. (المُجاهِدُونَ، المُجاهِدِينَ)
- ٤- يَذْهَبُ كَثِيرٌ مِنَ المُسْلِمِينَ فِي ... إِلَى ... (ذوالحِجَّةِ، ذِي الحِجَّةِ - مَكَّةَ، مَكَّةَ)

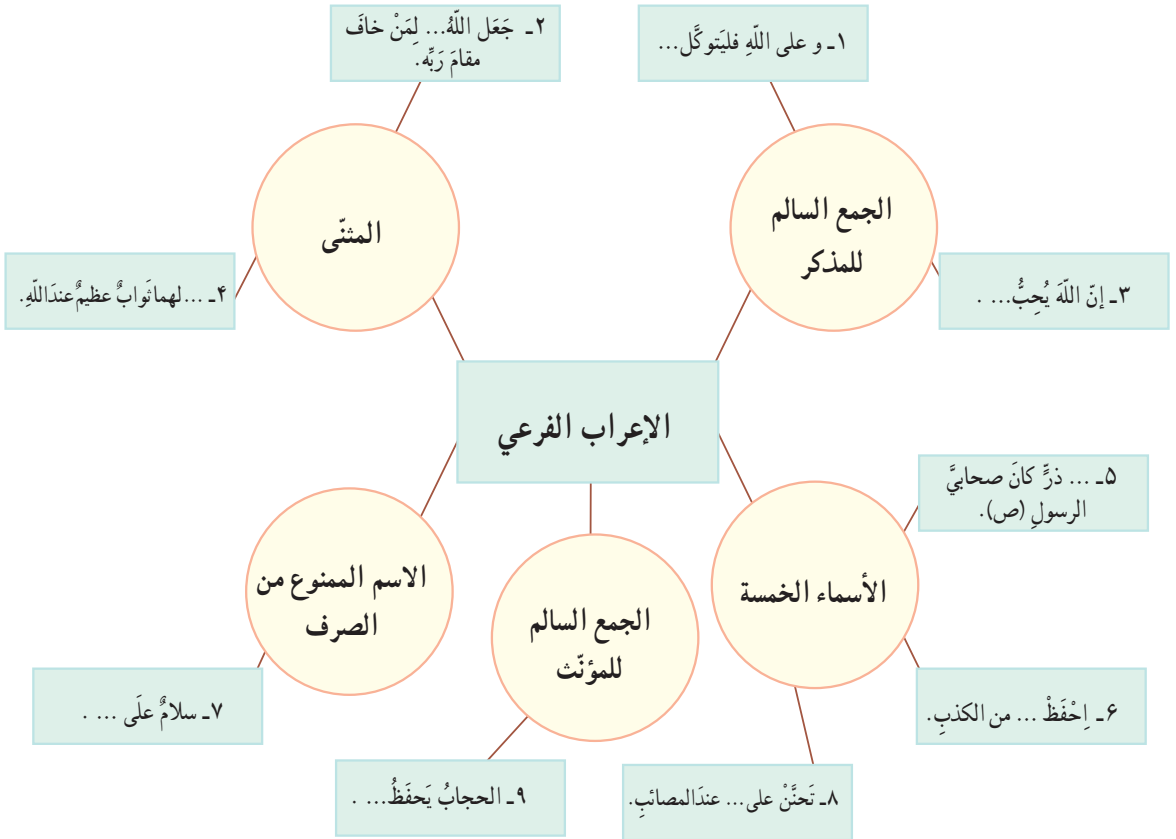
التمرين الثالث

صَحِّحِ الأَخْطَاءَ الَّتِي أُشيرَ إِلَيْها بِخَطِّ مَعَ بَيانِ السَّبَبِ:

- ١- يُجاهِدُ المُسْلِمِينَ فِي فِلسْطِينِ.
- ٢- الحَسَناتُ يُذهِبْنَ السَّيِّئاتِ.
- ٣- رَأَيْتُ فِي أَخْوَكَ هِمَّةً عالِيَةً.

اجعل في الفراغ كلمة مناسبة من الكلمات التالية:

فاك، جتئين، فوك، المسلمات، المؤمنون، المسلمات، إبراهيم، إبراهيم، أخيك،
التواين، الوالدان، أبو، أبا

گزینه نادرست را در هر مجموعه، معین نمایید سپس علامت های خواسته شده را بنویسید.

① نَجَحَ ...

في الدرس.

- المجدون
- الطالبان
- التلاميذ
- أخوك

علامت های فرعی رفع

② شاهدتُ ...

في المكتبة.

- المعلمين
- التلميذين
- أخاك
- الطالبات

علامت های فرعی نصب

③ سلمتُ على ...

في المسجد.

- المؤمنين
- المعلمين
- إبراهيم
- أخيك

علامت های فرعی جرّ

تسلط بر زبان مادری شرط لازم در ترجمه موفق است. با این وسیله می توان مفاهیم زبان مبدأ را به نحو مطلوب به زبان مقصد ترجمه کرد.

للترجمة

- ۱- ﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (آل عمران/ ۲۸)
- ۲- «الذَّاكِرُ بِلا عَمَلٍ كَالرَّامِي بِلا وَتَرٍ».
- ۳- مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى تَعَبِ التَّعَلُّمِ سَاعَةً بَقِيَ فِي تَعَبِ الْجَهْلِ أَبَدًا.

إِقْرَأِ الْعِبَارَاتِ ثُمَّ تَرَجِّمْنَهَا إِلَى الْفَارْسِيَّةِ بِعِبَارَاتٍ مَأْلُوفَةٍ:

* عَاتِبٌ أَخَاكَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَازْدُدْ شَرَّهُ بِالْإِنْعَامِ عَلَيْهِ.

* مَنْهُومَانِ لَا يَشْبَعَانِ : طَالِبُ عِلْمٍ وَ طَالِبُ دُنْيَا.

* الْجِلْمُ وَ الْأَنَاةُ تَوْأَمَانِ يُنْتَجِبُهُمَا عُلُوُّ الْهَمَّةِ.

منهوم: حریص

الأناة: تأتي

يُنْتَجِبُهُمَا: آن ها را به وجود می آورد

عاتب: عتاب کن

أزدد: باز گردان

الإنعام: بخشش کردن

الف) ترجمه آیات زیر را با کلمه مناسب کامل کنید:

۱- ﴿ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴾ (آل عمران / ۱۷۴)

و خداوند ..... بخشایش عظیم است.

۲- ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ... ﴾ (الأنعام / ۱)

ستایش از آن خداوندی است که ..... و زمین را آفرید.

۳- ﴿ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ (آل عمران / ۱۸۰)

و خداوند به آنچه ..... آگاه است.

ب) کلمه مناسب و نقش آن را انتخاب و در جای خالی قرار دهید.

مفعول به

آيَاتًا

(البقرة / ۹۹)

۱- ﴿ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ... ﴾

اسم مجرور

آيَاتٍ

هر آینه بر تو آیاتی را نازل کردیم.

اسم و مجرور

أحسن

(التين / ۴)

۲- ﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي... تَقْوِيمٍ ﴾

اسم و مجرور به فتحه

أحسن

همانا انسان را در نیکوترین شکل آفریدیم.